

Cortázar contra la CIA

ANDREU GOMILA

NARRATIVA

Julio Cortázar, *Fantomas contra los vampiros multinacionales*. Destino. Barcelona, 2002.

Destino publica per primer cop a l'Estat espanyol una d'aquelles obres de l'escriptor argentí Julio Cortázar (1914-1984) que només podríem qualificar d'inclassificables, rares, en què fa servir la seva rica i característica prosa per oferir al lector una mena de divertiment literari, breu, però que en el cas de *Fantomas contra los vampiros multinacionales* té unes clares finalitats polítiques. Una obra comparable a *Silvalandia* (1975), en què els seus textos acompanyen les il·lustracions del seu amic escultor i pintor Julio Silva; o a *Historias de cronopios y de famas* (1962), en què ens ofereix, a través de relats brevíssims, un tast de la seva imatgeria personal; però més emparentada, per exemple, amb *Nicaragua, tan violentamente dulce* (1983), centrada en la revolució sandinista.

Els historiadors de la literatura estableixen amb encert dues etapes clares en l'obra de Cortázar: l'anterior a la seva visita a la Cuba de Fidel Castro, el 1961, i la posterior a

aquest any. Abans d'anar a veure *in situ* els canvis produïts a l'illa caribenya a causa de la revolució castrista, la literatura de l'autor argentí estava despresa de contingut polític. Hi havia força crítica social, però Cortázar no era el que se'n diu un escriptor compromès. Estava molt més cenyit a l'anomenat realisme màgic llatinoamericà, que a l'Argentina ja comptava amb un mestre com Borges. Després d'anar a Cuba, el mateix Cortázar s'adona del *gran buit polític* que hi havia en ell. Llavors, decideix posar-hi remei i comença a definir-se la seva segona etapa, que comptarà amb volums de relats notables com *Queremos tanto a Glenda* (1980) i novel·les com ara *62/Modelo para armar* (1968) i *Libro de Manuel* (1973).

Tanmateix, cal deixar clar que són molts els que pensen que el millor de l'obra de Cortázar es troba abans del 1961, sobretot si ens referim a *Rayuela* (1962, escrita durant els deu anys anteriors), *Final del juego* (1956) i *Las armas secretas* (1959).

PUBLICAT A MÈXIC EL 1975

Fantomas contra los vampiros multinacionales va veure la llum a Mèxic el 1975 i, per aquelles coses de la literatura, no s'havia editat mai aquí. En aquest volum Cortázar apareix ell mateix alhora com a narrador

Il·lustració de la portada, amb Cortázar en primer terme

i actor de repartiment quan el protagonista és l'antiheroi creat per Pierre Souvestre i Marcel Allain, Fantômas, i que la mexicana Editorial Novaro va adaptar al còmic els anys 60, ja sense l'accent circumflex sobre la lletra o.

Preocupat pel futur de la cultura i del món, Fantomas rep l'encàrrec d'investigar qui és el responsable de la crema de biblioteques arreu del món i de l'extorsió que pateixen els

intel·lectuals de primera línia d'aquella època, com ara Cortázar, Alberto Moravia, Susan Sontag, Octavio Paz, Heinrich Böll i Norman Mailer –tots presents a la narració–, entre d'altres, perquè no tornin a escriure. Tot això durant l'època en què el departament d'Estat dels Estats Units i la CIA havien provocat el cop d'Estat de Pinochet a Xile i havien col·locat dictadors al seu servei per tot el planeta. Al

llibre hi ha fins i tot un gràfic en què es veu on va actuar la intel·ligència nord-americana i documents que demostren la implicació de diferents empreses multinacionals, com la ITT, en el desenvolupament de diversos *putsch*. Cortázar també introdueix un epíleg en què explica el funcionament del Tribunal Russell II, creat com a segona part del Tribunal Russell I, que, a iniciativa de Bertrand Russell, va estudiar els crims comesos durant la Guerra del Vietnam. El que surt aquí es va dedicar a esbrinar què passava a Amèrica Llatina: el 1975, els militars ja havien fet caure les democràcies xilena, uruguaiana i brasilera, i estava a punt d'ensorrar-se l'Argentina, el 1976.

DOCUMENT D'UNA ÈPOCA

De fet, *Fantomas contra los vampiros multinacionales* és més un llibre descriptiu d'una època, un document, que un relat llarg o una *nouvelle* il·lustrada. És una mena de còmic, què podria haver-se publicat com a tal, però amb les acotacions massa llargues. És força útil si es volen entendre les notícies que surten avui als diaris sobre què va passar a Amèrica Llatina fa 30 anys, ja que està escrit en calent. També es pot observar el nivell de compromís de certs escriptors de l'època, alguns dels quals encara segueixen produint amb èxit, com Susan Sontag, una de les peces clau del volum al costat de Cortázar i Fantomas. No obstant, no deixa de ser un divertiment –polític, això sí– que ens ofereix l'autor de *Rayuela*, una manera simple d'explicar la història d'un temps, d'un moment, però allunyat de les seves obres mestres.

ASSAIG

Boeci, *Consolació de la filosofia*. Introducció, notes i traducció de Valentí Fàbrega i Escatllar. Fundació Bernat Metge. Barcelona, 2002.

Destinada a alleujar la dissort aliena, la consolació greco-llatina –conreada inicialment per Sèneca– va ser una forma eminentment retòrica –i sovint sentimental– d'exposar el pensament escolar en termes diàfans. La *Consolació de la filosofia*, l'obra més coneguda d'Anici Manli Severí Boeci, no tant sols s'allunya del discurs emotiu, sinó que s'erigeix com un autopanegíric de gran cruesa en el qual l'autor romà explora l'evolució del seu pensament en un diàleg abrupte amb la filosofia. És aquesta la tercera de les traduccions de la *Consolació* a la nostra llengua. Curiosament, la primera –dels pares Sapllana i Genebreda– va ser utilitzada per al *gaudi* de Jaume III, captiu a Mallorca a mitjan segle XIV per gràcia de Pere el Cerimoniós. Sense desmerèixer la magnífica traducció de

Valentí Fàbrega, és aquesta una bona ocasió per gaudir de la perversió de les traduccions dels medievals si es té l'edició a l'abast. La segona traducció, del mateix Fàbrega, es pot trobar encara a la col·lecció *Textos Filosòfics* de Laia.

INTERCANVI D'IMPRESSIONS

La *Consolació de la filosofia*, en el fons, és un intercanvi d'impressions entre l'autor i la seva evolució intel·lectual, però també –d'aquí la seva fama– una exposició queixosa de la seva situació vital. Efectivament, Boeci escriu la *Consolació* empresonat a Pavia, ciutat on –literalment– perdé el cap acusat injustament de traïció pel seu suport al patrici Albí. Per aquest motiu, si encara filem més prim, el text present acaba sent un poema que desenvolupa allò que Kant es qüestionaria, molt temps després, al tercer postulat de la raó pràctica: és lícit que li passin desgràcies al savi?

El desconsol del pensament

BERNAT DEDEU

I la pregunta no és del tot debades, i més encara si atemem a les últimes línies del magnífic pròleg del traductor, per qui la de Boeci és una filosofia que “en una època dominada per la buidor del relativisme, pot trobar molt bé un lloc adient”. L'època que ens ha tocat viure, més enllà de postures escèptiques, encara està sota els efectes de la postmodernitat. Gràcies a l'ajut de Foucault i Deleuze, hem pogut veure com la cultura occidental, més enllà de cercar o assolir veritats transcendents, es dedica a construir-les mitjançant uns mecanismes socials i polítics que sovint romanen ocults a la raó. Per aquest motiu, la concepció del subjecte postmodern acaba sent la seva pròpia desconstrucció. El problema de la veritat passa a ser, doncs, el problema de la veritat que és capaç d'assumir un subjecte despulat i errant.

És evident que no podem equiparar aquest procés neta-

ment contemporani al model narratiu boecià, però –en una lectura arriscada– en podem trobar alguns punts de connexió. Si seguim el diàleg en els seus diferents llibres, el que Boeci pretén –un cop calmada la seva ira– és passar comptes amb la raó que l'ha portat, encara no literalment, a perdre el cap. És aquesta una racionalitat que expressa, en to desafiant, que l'ordre del món és enterament necessari i regit per una divinitat justa que obsequia els bons esperits i castiga els dolents.

IGNORÀNCIA CREIXENT

Però –diu l'autor i nosaltres, els postmoderns– com és que aquesta justícia fa que la ignorància mundana creixi en progressió geomètrica o –com es diu a la traducció del pare Genebreda– que permeti que “los malucits homes sian posats en les més altes e honrades cadires”? Dit ras i curt: com és que l'elucubració dels filòsofs no

respon a una realitat regida per la teoria? O encara en altres paraules: ¿existeix alguna mena de compensació per aquells que s'entesten a negar la idiotesa? I la filosofia respon als inquietos: “No és permès a l'home comprendre amb la seva intel·ligència tots els plans de l'obra divina ni aclarir-los amb la seva paraula [...], això fa que els mals els consideris com no existents enlloc, si tens en compte la providència ordenadora”. Si ens hi fixem, aquesta resposta ens dona la clau per entendre el pensament contemporani. Si hem d'analitzar la societat actual més val que ho fem no pas intentant cercar-hi racionalitat, veritat o ordre; l'aproximació realista requereix –com digué Artaud– la xarxa aproximativa de la bogeria, ja que és prou lògic que el consol del pensament només pot arribar previ desconsol. I, si ho rumiem, per tal de desconsolar-se cal estar ple de sensatesa.